Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega võimaldatakse jätkata territoriaalse koostöö programme PEACE IV (Iirimaa-Ühendkuningriik) ja Ühendkuningriik-Iirimaa (Iirimaa – Põhja-Iirimaa – Šotimaa) Ühendkuningriigi Euroopa Liidust lahkumise kontekstis“

(COM(2018) 892 final – 2018/0432 (COD))

(2019/C 190/05)

Pearaportöör: **Jane MORRICE**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 14.1.2019
	Euroopa Liidu Nõukogu, 15.1.2019
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 178
Vastutav sektsioon	Majandus- ja rahaliit, majanduslik ja sotsiaalne ühtekuuluvus
Vastuvõtmine täiskogus	20.2.2019
Täiskogu istungjärk nr	541
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	102/1/0

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Jätkuv ELi toetus Põhja-Iirimaale, eelkõige programmidele PEACE ja Interreg, pärast Ühendkuningriigi EList väljaastumist ei ole mitte ainult oluline, vaid ka otsustava tähtsusega, nagu on näidanud Brexiti üle peetavate läbirääkimiste Ühendkuningriigi ja Iirimaa piiri teemalise arutelu keerukas olemus.

1.2. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab südamest ettepanekut jätkata ELi PEACE programmi Põhja-Iirimaal ja Iirimaa piiriäärsetes maakondades pärast Ühendkuningriigi EList väljaastumist. Tunnustades ELi rahuprotsessi toetamise prioriteeti, tunnustab komitee programmi PEACE olulist panust rahu säilitamisse selles piirkonnas. See on kooskõlas Euroopa Parlamendi 2018. aasta septembri järeldustega, ([1]) milles kirjeldatakse PEACE programmi kui eeskuju ülejäänud maailmale.

1.3. Arvestades ka Brexiti põhjustatud poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse ebakindluse destabiliseerivat olemust, on kodanikuühiskonna osalejate jaoks oluline, et EL täidaks oma kohustust teha kõik selleks, et Põhja-Iirimaa ei jääks mitte üksnes konfliktivabaks, vaid jätkaks oma teed leppimiseni, kasutades ELi kaubamärgina „alt ülespoole“ lähenemisviisi rahu kindlustamisele ja konfliktide lahendamisele.

1.4. Euroopa rahu ja leppimise programm (PEACE) on kõige väärtuslikum ja edukam rahu tagamise vahend, mida Euroopa Liit kunagi konfliktiolukorras on juhtinud. Programm PEACE, mis loodi 1995. aastal vastusena relvarahulepingule Põhja-Iirimaal, on alates programmi algusest 24 aasta jooksul investeerinud üle 2 miljardi euro kogukondadeülestesse, piiriülestesse ja muudesse lepitusprojektidesse.

1.5. Programm PEACE, mida toetavad kõik suure reede ehk Belfasti kokkuleppe osalised, pidades seda rahuprotsessi oluliseks panuseks, on ainulaadne selles mõttes, et selle mõju ulatub kaugemale kui mis tahes muul ELi sekkumisel tema enda territooriumil. See toob ELi egiidi alla kokku Ühendkuningriigi ja Iirimaa sidusrühmad ainsa eesmärgiga kaitsta rahuprotsessi ning edendada rahu piirkonnas ja sellest väljaspool.

([1]) Euroopa Ülemkogu eesistuja Donald Tusk: „Me ei mängi rahuga ega pane leppimisele „parim enne“ kuupäeva ... andke meile usutav rahugarantii Põhja-Iirimaal, ja Ühendkuningriik lahkub EL-ist kui hea sõber.“

1.6. Brexiti protsessi ja Ühendkuningriigi võimaliku väljaastumise poolt tekitatud olukorra pakilisus nõuab ELi meedet rahuprotsessi kaitseks, mis vastaks piirkonna uutele vajadustele Brexiti-järgses kontekstis. Avaldades toetust programmi PEACE ja Interregi piiriüleste programmide jätkamisele, teeb Euroopa Liit olulisi edusamme õiges suunas. Kuigi see on kohustus, mis ilmselgetel põhjustel on ELi toetuse olulise osa aluseks sellele piirkonnale, saab ja tuleb veel palju ära teha.

1.7. Pakilisemad vajadused nii Brexiti läbirääkimiste ajal kui ka pärast seda ilmnevad siis, kui kogukondlikud pinged süvenevad ning Suurbritannia ja Iiri huvid lahknevad veelgi nii tänaval kui ka piiril. Märk ELi heast tahtest võib hõlmata kohustust suurendada järgmises voorus ELi programmi PEACE rahastamist ning Euroopa rahu- ja lepituskeskuse loomist Belfasti, nagu on soovitatud eelmistes komitee/EP/komisjoni aruannetes ([2]). See oleks konkreetne märk ELi pikaajalisest pühendumisest rahuprotsessile.

2. **Arvamuse taust**

2.1. Tunnistades olukorra tõsidust ja tundlikkust Põhja-Iirimaal, püüti esimese programmiga PEACE luua kõikehõlmav vahend, mille abil kõrvaldada barjäärid vaenulike ja lõhenenud kogukondade vahel. Programm PEACE, mis on loodud poliitiliste, haldus- ja vabatahtlike sidusrühmade koostöös, juhindub alt üles lähenemisviisist, milles kaasatakse aktiivselt kõige haavatavamaid ühiskonnaliikmeid, sealhulgas lapsi, naisi, ohvreid ja konflikti osalisi.

2.2. Rea sekkumismeetmete kaudu loodi programmi PEACE 1 raames rohujuure tasandi organisatsioonid, et nad töötaksid koos „teistega“, usaldades kontrolli ja valdava osa ELi rahaliste vahendite jaotuse kohalike rühmade ja volikogude kätte. Programmi PEACE raames soodustati projekte, mis keskenduvad rahu tagamisele, konfliktide lahendamisele, üksteisemõistmisele ning traumade ja varasemate probleemidega seotud küsimustele. Programmi PEACE edusamme on palju, samuti ei saa alahinnata panust, mida ta andis 1998. aasta rahukokkuleppele aluse panemisse. Praegu juhib programmi PEACE ELi programmide erikolleegium (SEUPB), mis on Ühendkuningriigi ja Iirimaa piiriülene organisatsioon, loodud lepinguga, mille alusel toimib kogu ELi rahu ja piiriülene rahastamine.

2.3. Programmi PEACE jätkamine on väga oluline, et aidata vältida piirkonna konflikti tagasilibisemist, seistes silmitsi lõhestunud lojaalsuse probleemidega, mis võivad pärast Brexitit võimenduda, nagu on näidanud läbirääkimiste käigus ilmnenud pinged. Programmi PEACE jätkamine on praegu olulisem kui mis tahes ajal alates 1998. aastast. Pühendumine Brexiti läbirääkimistele, et kinni pidada suure reede ehk Belfasti kokkuleppest ja tagada, et puudub „range piirikontroll“, on tervitatav ning PEACE võib olla otsustava tähtsusega igasuguse ülemineku toetamisel. Iirimaa piiriküsimus jääb Brexiti kõige problemaatilisemaks aspektiks ka pärast käimasolevaid läbirääkimisi, mistõttu piiriülesed programmid PEACE ja Interreg ning jätkuv dialoog Ühendkuningriigi ja Iirimaa vahel on mõlemad olulised ja kriitilise tähtsusega.

3. **Üldised soovitused**

3.1. Algatuse uuendamisel pärast 2020. aastast, st programmis nimega PEACE Plus, tuleks kaaluda mitmeid parandusi. Neid võib liigitada viie põhivaldkonna järgi.

3.1.1. Suurem tähelepanu ühise ühiskonna edendamisele tõeliste kogukondadeüleste jõupingutuste kaudu. Suurem toetus integreeritud haridusele ning meedia-, kultuuri- ja spordialase piiriülese teabevahetuse edendamisele peaks olema prioriteetsete valdkondade hulgas. Peale selle, nagu tõendavad paljud nn rahumüürid, mis eraldavad eraldatud ühiskondi, tuleks prioriteediks seada töö kogukonna juhitavate paranduste alal füüsilise ja sotsiaalse keskkonna osas.

3.1.2. Ühe identiteedi projektide toetamist tuleks kasutada üksnes selleks, et suurendada usaldust segregeerunud kogukondades, kui see on vajalik tõelise sammuna koostööks „teistega“. PEACE'i rahastamisel on olnud probleemiks, nagu ütles üks asjatundjast kommentaator, „liiga palju prääniku ja liiga vähe piitsa“.

3.1.3. Programmiga PEACE seotud teabevahetustegevus ei vasta põhinõuetele seoses tagamisega, et kodanikud oleksid täiesti teadlikud ELi rollist. SEUPB on teinud jõupingutusi, kuid Euroopa Komisjon, valitsusasutused, arvamusliidrid ja teised peaksid tegema rohkem tööd selle nimel, et tunnistada, selgitada ja tunnustada ELi panust, kasutades Valge tuvi „brändi“ ELi rahastatud programmi PEACE projektide sümbolina.

([2]) Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus SC/029 „Põhja-Iirimaa rahuprotsess“, vastu võetud 22. oktoobril 2008 (ELT C 100, 30.4.2009, lk 100).

3.1.4. Selgeid järelevalve- ja hindamisprotsesse tulemuste saavutamise tagamiseks mõõdetakse ka nende ümberkujundava olemuse järgi, mitte ainult ekspertide oskuse järgi kastikestesse ristikesi teha. Mõned kõige enam abi vajavad väikesed kogukondlikud rühmitused on kirjeldanud ELi poolset rahastamist kui „pingutust mitte väärivat“ ning kui suurt koormust väärtuslikele töötajatele, mida nad ei saa endale lubada.

3.1.5. Euroopa Parlamendi poolt 2018. aastal vastu võetud resolutsiooni ([3]) kohaselt peaks PEACE olema ELis eeskuju püsiva rahu edendamiseks ka teistes Euroopa piirkondades ja kogu maailmas. See on kooskõlas komitee arvamusega, milles pakutakse välja ELi juhitav ülemaailmne rahutagamise algatus, mille aluseks on PEACE ja millega luuakse Euroopa rahumudel alates Põhja-Iirimaast kuni Nicosiani. Algatus, mis on tuntud nime all „Valge tuvi tee“, järgiks Iiri palveränduri Columbanuse teekonda läänerinde suunal läbi Balkani, et ühendada kaks lõhestunud saart Euroopa kummaski otsas ([4]).

3.2. Kuigi programmi PEACE teatavate aspektide parandamise peamine suund võib tulla „Brüsselist“, annab uus 2020. aasta programm PEACE Plus võimaluse taastada koostöö kodanikuühiskonnaga, et edendada ELi eesmärke ja väärtusi Põhja-Iirimaal. See ei tohiks suurendada bürokraatiat, vaid peaks edendama usaldust ja arusaamist ELi rollist rahu ja leppimise toetamisel.

3.3. Konsultatsiooniprotsess, mis on sarnane Euroopa Komisjoni endise presidendi Jacques Delors'i poolt 1994. aastal programmi PEACE 1 jaoks algatatud protsessiga, peaks olema vahend mitte ainult selleks, et suurendada kogukonna „isevastutust“ rahutagamisel, vaid ka selleks, et võimaldada ühist õppimist. Enne Delors'i ametist lahkumist tema poolt moodustatud töörühma võiks juhtida president Juncker koos kolme Põhja-Iirimaad esindava Euroopa Parlamendi liikme ja Euroopa Komisjoni peasekretäriga, samuti praeguse komisjoni rakkerühmaga koostöös SEUPB-i ja Euroopa Komisjoni esinduste juhtidega Belfastis, Dublinis ja Londonis.

4. **Konkreetsed soovitused 2020. aasta järgse PEACE'i rahastamise vooru kohta**

— Rohkem tähelepanu tuleks pöörata projektidele, mis keskenduvad nii ühe identiteedi kui ka kogukondadeüleste kohustuste integreerimisele. Eelistada tuleks koostööprogramme.

— Programmi PEACE eluiga tuleks pikendada. Konfliktide muutumine võtab aega ja nõuab pikaajalisemaid kohustusi kui praegused rahastamistsüklid.

— Tuleks kaaluda soovitust, et tulevased ELi poolt PEACE'i raames rahastatavad projektid peaksid kandma valge tuvi sümbolit koos ELi lipuga ning märget „rahastatakse ELi programmist PEACE“.

— Programmi PEACE järelevalveorganid peaksid jätkuvalt kaasama kodanikuühiskonna esindajaid, kuid mitte ainult kõige sobivamaid või pikemaajalisemaid osalejaid. Kogukondadest pärit osalejate arvu suurendamiseks on vaja teha rohkem jõupingutusi.

— Tuleks kaaluda kohalike komiteede loomist programmi PEACE raames, et teha koostööd nõuandekomisjonidega, assambleega ja teiste otsustajatega.

— Valge tuvi tee kontseptsiooni edendamine, rahutagajate võrgustikud kogu Euroopas, kasutades päriselu „lugude jutustamist“, et suurendada kodanike konfliktiteadlikkust ja kaasata kodanikud aktiivselt rahu nimel.

([3]) Euroopa Parlamendi 11. septembri 2018. aasta resolutsioon ELi ühtekuuluvuspoliitika mõju kohta Põhja-Iirimaale

([4]) Vt EMSK arvamus teemal „Valge tuvi algatus – ELi juhitava globaalse rahu tagamise strateegia ettepanek“, ELT-s seni avaldamata

— Tuleb veel kord kinnitada algset pühendumist sellele, et luua Põhja-Iirimaal Euroopa rahukeskus, millel oleks seos Nicosia keskusega, et nad toimiksid keskustena, kus edastataks praktilisi kogemusi rahu tagamisel kogu Euroopas ja maailmas, tagades, et kogu Põhja-Iirimaa rahuprotsessis ja mujal vaevaga omandatud teadmised tooksid jätkuvalt kasu inimestele konfliktikolletes ja konfliktijärgsetes ühiskondades.

Brüssel, 20. veebruar 2019

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Luca JAHIER